

FREE
AM DDIM

rhifyn/issue 21
hydref/autumn 2008

on trac

cylchgrawn trac magazine

Clerorfa: Llwyddiant ysgubol Lorient
Lorient's runaway success

Penwythnos hir o gerddoriaeth:

Yr Arbrawf Mawr

A long weekend of music:

The Big Experiment

dyfodol y traddodiad a thraddodiad y dyfodol

the future of the tradition and the tradition of the future

folk development for Wales
daihyddol y traddodiad a'r gwerth

Cynhadledd y Diwydiant Gwerin '08

Os 'dych chi'n drefnydd neu'n aelod gweithgar o'r sîn gwerin, peidiwch â cholli'r gynhadledd hon. Eleni, bydd *FolkArts England* Cynhadledd Diwydiant Gwerin 2008, 20-23 yn Nottingham, yn cyflwyno'r gyfres fwyaf erioed o seminarau, cyflwyniadau, trafodaethau a chyfleoedd hyfforddi, a bydd y siaradwyr yn cynnwys rhai o'r bobl mwyaf dylanwadol ym meysydd cerddoriaeth werin, y cyfryngau, digwyddiadau a datblygu. Bydd y penwythnos yn cynnig Diwrnodau Ffocws, Diwrnodau Hyfforddiant, Cynhadledd Flynyddol Cymdeithas y Trefnyddion Gwyliau, marchnad Masnach & Asiantiaid arbennig, dwy Gyngerdd Arddangos ac wrth gwrs cyfleoedd gwerthfawr i rwydweithio. Mae trac, yn ogystal â nifer o wyliau Cymru, yn mynychu'n gyson.

Bydd y digwyddiad yn dechrau gyda Diwrnodau Ffocysu a Diwrnodau Hyfforddiant: yn trafod **Hyrwyddo Gwerin**, sut i lwyddo gyda gwaith allanol yn **Canllaw i greu prosiectau cymunedol arloesol**, a thrafodaethau bywiog ac ymarferol ar holl agweddau cerddoriaeth werin, dawnsio a chanu gwerin. Gyda'r nos ar ddydd Gwener 21 Tachwedd, daw cannoedd o drefnyddion gwyliau a digwyddiadau at eu gilydd i fynychu **Cynhadledd Cymdeithas y Trefnyddion Gwyliau (AFO)**.

Mae croeso i gynrychiolwyr fynychu un neu ddau o'r digwyddiadau neu aros am y pedwar diwrnod cyfan. Am ragor o wybodaeth ewch i'r wefan www.folkarts-england.org, cysylltwch â Duncan Sackey ar 01629 827014 neu e-bostiwch conference@folkarts-england.org

Distil cyntaf Cymru

Prosiect datblygu creadigol i gerddorion sydd â diddordeb mewn cyfansoddi yw *Distil*. Mae'n cael ei drefnu o'r Alban gan y cerddorion Simon Thoumire a David Francis, ac mae cynlluniau ar y gweill i ddod â'r prosiect i Gymru. Bydd *Distil* cyntaf Cymru'n cael ei gynnal o 19 i 22 Chwefror gyda mentoriaid, y cyfansoddwraig Judith Weir, y datgeiniad byrfyfyr Paul Rogers a'r meistr offer taro Kuljit Bhamra. Cewch ragor o wybodaeth yn www.distil.org.uk neu gysylltwch ag info@distil.org.uk

Cylchgrawn trac, corff datblygu gwerin Cymru, yw Ontrac. Mae trac yn bodoli er mwyn cefnogi'r rhai sy'n gwneud gwahaniaeth i'r celfyddydau traddodiadol o fewn Cymru, boed yn perfformwyr, cyflwynwyr, athrawon neu'n selogion. Mae ar gael yn rhad ac am ddim a chaff ei bostio atoch dair gwaith flwyddyn.

Sesiwn Gymreig ar daith ym Merthyr

Bydd sesh wahanol i'r arfer yn cael ei chynnal ym Merthyr Tudful ar nos Sadwrn, 15 Tachwedd

Cyn y sesiwn bydd taith fer o gwmpas tafarndai Merthyr, i godi ymwybyddiaeth o gerddoriaeth Cymru a'i hofferynnau. Bydd y cerddorion yn gorffen eu taith yng Ngwesty'r Imperial am 9.00 ar gyfer noson o gerddoriaeth draddodiadol Gymreig, ac mae croeso i bawb ymuno â ni, i chwarae neu ddim ond i wrando. Mae gweithdai yn yr arfaeth hefyd, gyda chymorth ariannol oddiwrth trac, felly os oes diddoreb gyda chi cysylltwch â'r trefnydd, Jamie Bevan, ar 01685 722176 neu e-bostiwch jamie@merthyrtudful.org

Awstralia, Gwlad yr Aur

'Teithio i Awstralia drwy lygad y baledwyr Cymraeg' yw is-deitl gwaith newydd gan hanesyddes gerddoriaeth Rhiannon Ifans.

"Aur a chyfoeth sydyn yn Awstralia yw thema ganolog y baledi y cyfeirir atynt yn y llyfryn hwn, ond wrth wneud hynny fe'n harweinir i feysydd eraill, annisgwyl iawn. Mewn modd dychmygus a chaboledig cawn gipolwg ar psyche y fam Gymreig, ac fe'n tywysir i olwg llofruddiaethau, llongddrylliadau a hyd yn oed ganibaliaeth ..."

ISBN 9781845120733, Pris: £6.99

Ceri Rhys Matthews i Iunio CD i'r Smithsonian

Mae'r cytundeb i greu detholiad o gerddoriaeth Gymraeg ar CD i Wyl fawreddog Folklife y Smithsonian yn yr Unol Dalieithiau y flwyddyn nesaf wedi'i ddyfarnu i Ceri Rhys Matthews. Dwedodd y Smithsonian "teimlwn bod y cynnig yma'n un diddorol o ran cysyniad a sylwedd, ac mae'n cydfynd yn dda iawn gyda nod cenhadaeth Folkways y Smithsonian ac hefyd gyda phrosiect ehangach Gŵyl Folklife y Smithsonian o gyflwyno cerddoriaeth a diwylliant Cymru i bobl America."

Y Gymdeithas Ddawns Werin yn rhyddhau CD Twmpath

Mae'r CD newydd hon, detholiad o 16 o'n dawnsiau twmpath mwyaf poblogaidd, wedi'i chynllunio gan Gymdeithas Ddawns Werin Cymru. Mae'r llyfryn a ddaw gyda'r CD, sy'n cynnwys cyfarwyddiadau yn Gymraeg a Saesneg, yn cwblhau'r pecyn, ac yn gwneud y 'twmpath-mewn-bocs' yma'n addas at ddefnydd ysgolion neu grwpiau cymunedol.

Ymysg y cerddorion ar y CD y mae Rhiaian Bebb, a gafodd ei hurddo'n aelod newydd o Orsedd y Beirdd yn yr Eisteddfod eleni; hi yw cyfansoddwraig y ddwy alaw newydd a gynhwysir gyda'r toreh o alawon traddodiadol. Mae'r CD, a lansiwyd yn yr Eisteddfod ym mis Awst ar gael oddiwrth y Gymdeithas. Mae rhagor o fanylion ar www.welshfolkdance.org.uk

Calan ar daith ym mis Hydref

Wedi eu hymddangosiad cyntaf llwyddiannus iawn yn ngŵyl Lorient, bydd y grŵp traddodiadol ifanc Cymraeg *Calan* yn mynd ar daith o gwmpas Cymru yn ystod mis Hydref. Nhw fydd y band cymorth i'r triawd gwerin gwych o Cwebec, *Genticorum*, ac i ddathlu, a fel rhan o'u taith, bydd *Calan* yn lansio eu CD newydd. Yn cynnwys pump unigolyn, buodd pedwar aelod o *Calan* yn rhan o'r raglen gyfnewid Cymru-Sweden a drefnwyd gan trac rhai blynyddoedd yn ôl, yn cael eu hysbrydoli tra'n ymweld ag ysgol haf Ethno. Ewch i www.myspace.com/calanfolk i ddysgu mwy am y band ac am eu taith arfaethedig.

New Readers Start Here ...

Ontrac is the magazine of trac, the folk development organisation for Wales. trac exists to support those who are making a difference to the traditional arts within Wales - performers, teachers, presenters or enthusiasts. It's available free and will be posted to you three times a year.

Folk Dance Society releases Twmpath CD

Sixteen of the most popular twmpath dances can be found on a new CD put together by the Welsh Folk Dance Society. The accompanying booklet contains full instructions in English and Welsh to provide a complete 'twmpath-in-a-box' for use in schools or by community groups.

Musicians featured on the CD include Rhiain Bebb, honoured at this year's Eisteddfod as a new member of the Gorsedd of Bards, and composer of the two new tunes included amongst the wealth of traditional tunes. The CD, which was launched at the Eisteddfod in August, can be obtained from the Society. More details can be found on their website at

www.welshfolkdance.org.uk

photo: Stephen Rees

**Calan on stage at Lorient
this summer**

Calan tour in October

After a triumphant debut in Lorient, young Welsh trad group Calan are to tour Wales in October. They will be supporting the dazzling Quebecois folk trio Genticorum and, to celebrate, will be launching their new CD as part of the tour. Four of the five Calan members took part in trac's Wales-Sweden exchange programme some years ago, visiting the inspiring Ethno summer school. More details of the band and the tour can be found on www.myspace.com/calanfolk

Welsh session to tour Merthyr

Saturday night, 15 November, sees a sesh with a difference in Merthyr Tydfil. The session will be preceded by a short tour of the taverns of Merthyr, raising awareness of traditional Welsh music and instrumentation. The musicians will end up at the Imperial Hotel at 9.00 for an evening of traditional Welsh music, and all are welcome to play or just to listen. Workshops are planned too, with financial assistance from trac, so if you're interested get in touch with the organiser, Jamie Bevan, on 01685 722176 or by email to jamie@merthyrtdful.org

Australia, Land of Gold

"Travelling to Australia through the eyes of the Welsh balladeers" is the subtitle of this new work in Welsh by music historian Rhiannon Ifans.

"Gold and get-rich-quick in Australia; these are the central themes of the ballads covered in this small book, but in the process we are led into other, most unexpected territories. In an imaginative and polished way, we glimpse the psyche of the Welsh mother, and are led into the realms of murder, shipwreck and even cannibalism ..."

ISBN 9781845120733, £6.99

Ceri Rhys Matthews for Smithsonian CD

The contract to compile a CD of Welsh music for next year's prestigious Smithsonian Folklife Festival in the USA has been awarded to Ceri Rhys Matthews. The Smithsonian stated "We feel that this proposal is engaging in concept and substance and resonates strongly with both the Smithsonian Folkways mission and the larger Smithsonian Folklife Festival project goals of presenting Welsh music and culture to the broad American public."

Folk Industry Conference 2008

If you are an organiser or activist in the folk scene, don't miss this Conference. FolkArts England's Folk Industry Conference 2008, 20-23 November in Nottingham, has its biggest ever series of seminars, presentations, debates and training opportunities with a lineup of speakers which includes some of the most influential figures from the worlds of folk music, media, events and development. The weekend offers Focus Days, Training Days, the annual AFO Conference, a dedicated Trade & Agents market, two Showcase Concerts and of course invaluable networking opportunities. trac attends regularly, as do a number of festivals in Wales.

The event begins with the Focus Days and Training Days. These sessions will cover **Promoting Folk**, the secrets of outreach success in **A guide to creating innovative community projects**, and lively and practical discussions on all aspects of folk music, dance and song. On the evening of Friday 21 November hundreds of festival and event organisers will come together for the **AFO (Association of Festival Organisers) Conference**.

Delegates can attend just one or two events or stay for the whole four days. For more information see www.folkarts-england.org, contact Duncan Sackey on 01629 827014 or email conference@folkarts-england.org

Wales' first Distil

Distil is a creative development project for traditional musicians interested in composition. It's run from Scotland by musicians Simon Thoumire and David Francis, and plans are in progress to bring to the project to Wales. The first Welsh Distil will be held from 19 to 22 February with mentors, composer Judith Weir, free improviser Paul Rogers and percussion maestro Kuljit Bhamra. More info at www.distil.org.uk or contact info@distil.org.uk

Pawb yn barod am yr Arbrawf Mawr

Mae'r llefydd yn llenwi'n gyflym ar benwythnos preswyl cyntaf trac, Yr Arbrawf Mawr, sy'n cael ei gynnal yn Harlech o nos Iau, 30 Hydref i brynhawn Sul, 2 Tachwedd. Mae cyllid hael oddiwrth Gyngor Celfyddydau Cymru wedi ein galluogi i gadw'r costau mor isel â phosibl.

Bydd blas ensemble, yn hytrach nag un math penodol o offeryn, ar grwpiau y gweithdai bore, a byddant yn cael eu trefnu yn ôl gallu'r offerynwyr. Mae'r tiwtoriaid sydd wedi eu gwahodd i'r digwyddiad cyntaf yma'n cynnig medruŕwydd ar ystod eang o offerynnau. Cewch gyfle i rwydo'ch hoff diwtor, a threfnu sesiwn unigol neu i grwp bach.

Cyn i weithdai'r prynhawn ddechrau, cawn rhannu syniadau a phrofiadau cynheiliad y traddodiad wrth wrando ar eu sgysiau-ar-ôl-cinio 'Ymgom tra'n Treulio' hamddenol a difyr.

Mae gweithdai'r prynhawn – darllen nodiant tonig solffa gyda Sioned Webb a chreu tudalen MySpace gyda Blanche Rowen - eisoes wedi eu cyhoeddi. Ac am rywbeth gwahanol iawn, dewch â'ch camera. Bydd Stephen Rees, y ffotograffydd *extraordinaire*, yn cynnal gweithdy ffotograffiaeth, ac yn cynnig y tips gorau i unrhywun sydd am dynnu lluniau cerddoriaeth fyw.

Trwy gydol y penwythnos, bydd tri thelyn-glin Dryw Bach trac ar gael i unrhywun sydd am roi tro arnynt; y gobaith yw y byddwn yn gallu cynnig yr un cyfleustra ar gyfer crythau.

Ar gais nifer ohonoch, bydd y sesiynau gyda'r nos yn agored i gerddorion nad ydynt yn gallu mynychu'r cwrs cyfan. Codir tâl mynediad o £5.

Yn ogystal, mae Theatr Harlech wedi trefnu perfformiad cyhoeddus gan ein tiwtor gwadd arbennig, Brian McNeill, sy' wedi cyfrannu cymaint at sîn cerddoriaeth draddodiadol yr Alban dros flynyddoedd lawer. (Swyddfa Docynnau: 01766 780667)

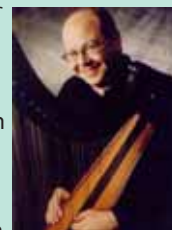
Os gallwch gynnig lifft i unrhywun, neu os ydych am dderbyn lifft, gallwch gofrestru gyda'r wefan rhannu-ceir (yn ddi-dâl). Ewch i carsharewales.com am fanylion.

Bydd mwy o fanylion a newyddion pellach ar gael ar wefan trac cyn gynted ag y byddwn ni'n derbyn y wybodaeth, felly tsieciwch am fanylion yn gyson. Mae'r ffurflen bwcio ar gael ar y wefan hefyd.

Mae'r Arbrawf Mawr yn argoeli bod yn ddigwyddiad na ddylid ei golli. 'Dyn ni'n falch iawn gyda'r ymateb hyd yn hyn, ac yn enwedig gyda'r ganran uchel o 'wynebau newydd' i'r sîn (heb anghofio chi'r hen stejars). Felly anfonwch eich cais ar unwaith os am sicrhau eich lle.

eich tiwtoriaid

robin huw bowen Gwr sydd wedi chwifio baner achos y Delyn Deires Gymreig ar hyd a lled y byd drwy deithio i sawl gwlad, gan gyflwyno cerddoriaeth Cymru i filoedd o bobl. Bu ei waith yn ymchwilio ac yn cyhoeddi hen alawon Cymreig colledig yn hynod o werthfawr i'r byd gwerin, ac mae'r galw cyson am ei wasanaeth fel darlithydd, athro a pherfformiwr yn brawf ei fod yn un o arbenigwyr pennaf cerddoriaeth draddodiadol Cymru.

ceri rhys matthews Un a arweiniodd yr adfywiad yn hanes y pibau Cymreig drwy ei ymchwil trwyadl, ei berfformiadau a'i waith dysgu. Mae'n perfformio fel unigolyn ac fel aelod o Fernhill a Burum. Fel cydlynnydd label Fflach:tradd, llwyddodd i ddod â thon newydd o gerddorion traddodiadol Cymreig i olwg y cyhoedd.

arfon gwilym Canwr gwerin, cerdd dant a phlygain profiadol, sy'n ystyried fod datblygu'r meysydd hyn y tu allan i'r byd cystadleuol eisteddfodol yn hanfodol. Cyhoeddodd lyfr *Cerddoriaeth y Cymry*, a chyd-olygodd gasgliad *Caneuon Traddodiadol y Cymry*, a chasgliad o garolau plygain, *Hen Garolau Cymru*.

cass meurig Un o chwaraewyr crwth a ffidil draddodiadol mwyaf blaenllaw Cymru, sydd wedi perfformio gyda Pigrin Clust, Fernhill, Gorwel a Pondman. Mae Cass yn awdurdod ar gerddoriaeth ffidil Cymru yn y ddeunawfed ganrif ac mae'r casgliad o alawon ffidil a olygodd, 'Alawon John Thomas' yn prysur ddod yn rhan hanfodol o gasgliad pob cerddor traddodiadol.

sioned webb Cyfarwyddwr Artistig newydd Canolfan Gerdd William Mathias. Mae'n adnabyddus fel beirniad, darlithydd a chyfansoddwraig, ac yn ymddangos yn gyson ar radio a theledu yng Nghymru. Yn 2007, enillodd Sioned gystadleuaeth delyn draddodiadol John Weston Thomas yn yr Eisteddfod Genedlaethol, ac fe lwyfanwyd y perfformiad cyntaf o'i gwaith 'Coch Bach y Bala' – a gomisiynwyd gan trac ar gyfer prosiect yn Sir Ddinbych.

martin allcock Chwaraewr nifer o offerynnau, yn fwyaf adnabyddus fel chwaraewr bas a gitarydd. Mae wedi chwarae gyda Fairport Convention, Jethro Tull a Swarb's Lazarus a hefyd gyda Yusuf Islam (Cat Stevens) a Ralph McTell. Yn ddiweddar bu'n creu enw iddo'i hun fel cynhyrchydd gyda Sain, yn gweithio gyda rhai o'u hartistiaid gwerin a phop mwyaf blaenllaw.

All set for The Big Experiment

Places are filling up fast for trac's first residential weekend The Big Experiment, which happens at Harlech from Thursday evening, 30 October to Sunday afternoon, 2 November. Generous funding by ACW means we've kept the overall costs as low as possible.

your tutors

robin huw bowen champions the cause of the Welsh Triple Harp on a world-wide scale, touring widely in many countries and introducing Welsh music to thousands. His work of researching and publishing old lost Welsh melodies has been invaluable to the Folk world, and the constant demand for him to lecture, teach, or perform is proof that he is one of the leading authorities on Welsh folk music.

ceri rhys matthews has been instrumental in reviving the fortunes of the bagpipe in Wales through his detailed research, performance and teaching work. He performs both solo and as a member of Fernhill and Burum. As co-ordinator of the Fflach:tradd label, he's brought a whole new wave of traditional Welsh music to public view.

arfon gwilym is an experienced singer and teacher of folk song, cerdd dant and plygain carols who believes that it is essential for the singing tradition to be developed outside of the world of competition. He's written a history of the traditional music of Wales, and co-edited a collection of Welsh folk songs and a collection of plygain carols. Arfon has led workshops in Welsh music at Galeri in Caernarfon and Newcastle University.

cass meurig is one of Wales's foremost crwth and fiddle players, who's performed with Pignyn Clust, Fernhill, Gorwel and Pondman. Cass is an authority on the music of the fiddler in 18th century Wales and her edition of the manuscript of fiddle tunes, 'Alawon John Thomas', is rapidly becoming a 'must-have' for all trad musicians.

sioned webb is the new Artistic Director of the William Mathias Music Centre. She's a well-known as adjudicator, lecturer and composer, often on radio and television in Wales. In 2007, Sioned won the John Weston Thomas harp competition at the National Eisteddfod and also debuted her work, 'Coch Bach y Bala', commissioned by trac for its work in Denbighshire.

martin allcock is a multi-instrumentalist best-known as a fretless bass player and guitarist. He's played with Fairport Convention, Jethro Tull and Swarb's Lazarus as well as with Yusuf Islam (Cat Stevens) and Ralph McTell. Recently he's been building a reputation as producer with Sain, working with some of their top folk and pop artists.

The morning workshop groups are going to be ensemble-style rather than instrument-specific, sorted according to ability. The tutors invited to this first event together offer expertise on a wide range of instruments. There'll be opportunities for you to nab your favourite tutor for a one-to-one or small group session.

In the 'Digestive Discourse' slot tradition bearers will share their thoughts and experience with relaxing and entertaining after-lunch talks before the afternoon's workshops start.

Afternoon workshops in reading tonic sol-fa notation with Sioned Webb and creating a MySpace page with Blanche Rowen have already been announced. And, for something completely different: bring your camera. Stephen Rees, shutterbug extraordinaire, will run a photography top tips workshop for anyone wanting to photograph live music.

Throughout the weekend, trac's three Dryw Bach lap-harps will be available for anyone to try out; we're hoping to extend the 'have-a-go' facility to crythau as well.

There will be sessions every evening which, by popular demand, will be open to musicians not able to come to the whole course, with an entrance fee of £5.

In addition, Theatr Harlech has arranged a public performance by our special guest tutor Brian McNeill, who has been such a major force in the Scottish traditional music scene for many years. (Box Office: 01766 780667)

If you can offer a lift or are looking for one, you could register with the free car-sharing website at carsharewales.com

More details and news of all of these will be on the trac website as we have them so check back often. The booking form is also available on the website.

The Big Experiment is shaping up to be a not-to-be-missed event. We've been delighted by the response to date, and by the high percentage of 'new faces' to the scene (as well as you old stag-ers). So send your booking form in straight away to make sure of your place.

Blas yr hydref

Wrth i ni rhuthro tuag at 'llynell derfyn' yr Arbrawf Mawr, rhaid i ni beidio ag anghofio prosiectau eraill trac sy'n mud-ferwi mewn cymunedau ledled Cymru.

Dros yr haf, buodd **trac** yn cydweithio â mudiadau Dysgwyr y Gymraeg yn Ne Cymru drwy noddi ymweliadau gan Heather Jones i ysgolion haf ac i'r Eisteddfod Genedlaethol. Dyma oedd un o brosiectau cynharaf trac, pan welwyd Heather Jones yn mynd o gwmpas ysgolion Caerffili yn dysgu caneuon Cymraeg i'r disgyblion. Nawr y mae'n gwneud yr un peth gydag oedolion! Bydd ei 'sesiynau cydganu' yn parhau yn ystod yr hydref yn y *Welfare* yn Ystradgynlais. Yn ogystal, bydd Delyth Jenkins yn cynnal cyfres o weithdai tebyg i offerynwyr.

Bydd gweithdai eraill – lleisiol ac offerynnol – wedi eu noddi gan trac yn cael eu cynnal yn Nhŷ Siamas ac mewn lleoliad i'w gyhoeddi yn Llanrwst (mewn cydweithrediad â Menter Iaith Conwy).

Wrth i ni fynd i'r wasg, mae trac yn cwblhau'r trefniadau ar gyfer ein fforwm undydd, "Ysgwyd y Lluch". Cawsom wahoddiad i gynnal y digwyddiad yng Nghanolfan Mileniwm Cymru a bydd y siaradwyr gwadd yn cynnwys Cass Meurig (Cymru), Mike O'Connor (Cernyw) a Loeiz Le Bras (Llydaw). Cewch ddarllen yr holl hanes yn y rhifyn nesaf o Ontrac.

Ac yn Abertawe, mae Delyth Jenkins wedi bod yn mwynhau cydweithio gyda'r dawnsywyr Morys, Men of

Sweyn's Ey, er mwyn cyflwyno dirgelwch chwarae i ddawnsywyr Moris i offerynwyr – gweler isod am fwy o fanylion.

Ym mis Hydref bydd trac yn cydweithio â Theatr Felinfach ar brosiect Storïa Digidol, a fydd yn cynnwys caneuon traddodiadol lleol o gasgliad J Ffos Davies.

Am ragor o fanylion am yr uchod, cysylltwch â trac neu ein partneriaid/trefnyddion lleol.

Y Welfare, Ystradgynlais: 01639 843163

Tŷ Siamas: 01341 421800

Menter Iaith Conwy: 01492 642357

Delyth Jenkins: 01792 360150

Gweithdy Canu Plygain

dan arweiniad Arfon Gwilym Galeri, Caernarfon
Dydd Sadwrn, 29 Tachwedd
Manylion: 01286 685230

Sweyn's Ey yn cynnal gweithdai alawon a dawns

Bydd grŵp dawnsio Morys, sy' wedi eu hen sefydlu yn Abertawe, **The Men of Sweyn's Ey**, yn cynnal dau weithdy cerddoriaeth a dawns yn ystod y dydd yn Amgueddfa Abertawe. Cynhaliwyd yr un cyntaf yn ystod mis Medi a bydd yr ail ar yr 11eg Hydref rhwng 10yb a 4yh. Wedi'i drefnu gan trac gyda chymorth ariannol oddiwrth Cyngor Dinas Abertawe, bydd y digwyddiad hwn yn cynnig cyfle unigryw i ddysgu cerddoriaeth a dawnsiau newydd,

Jon Mills

gyda'r posibilrwydd o ymuno â The Men of Sweyn's Ey.

Gyda'r tiwtoriaid gwadd Jon Mills ar yr acordion a Mark Prescott yn chwarae'r ffidil, bydd cyfle i bawb nid yn unig ddysgu ambell ddawns, ond hefyd i ddysgu chwarae'r gerddoriaeth

Mae'r gweithdai'n agored i unrhyw

offerynwr. I gychwyn, ceith pawb eu rhannu'n grwpiau yn ôl profiad, ac yn ddiweddarach yn y dydd bydd pawb yn dod ynghyd i greu cerddoriaeth ac i ddawnsio. Credwn ei bod hi'n bwysig bod y cerddorion yn rhoi tro ar y dawnsiau, gan fod steil y dawnsio'n treiddio drwyddo i steil y chwarae. Mae hefyd yn golygu y gallwch eistedd i lawr a chwarae alawon tra bod eraill yn dawnsio os fyddwch yn colli'ch gwynt wrth ddawnsio!

Mae croeso i ddynion ac i ferched i'r gweithdai, ac y mae'r ddwy sesiwn yn hunan-gynhaliol, felly does dim eisiau poeni os byddwch yn colli'r sesiwn gyntaf; gallwch ymuno â'r ail heb ffwdan.

Dim ond £6 y diwrnod yw'r gost, gyda phris gostyngiadol o £3. Er bod croeso i chi i droi lan ar y diwrnod, fyddai'n well petaech yn bwci'o'ch lle ymlaen llaw. Am ragor o wybodaeth neu i gadw lle, cysylltwch â Delyth Jenkins ar 01792 360150 neu e-bostiwrch delythjenkins@btinternet.com

Mark Prescott

Taste of Autumn

As we rush down to the 'finish line' of The Big Experiment, let's not forget other trac projects that are bubbling away in communities across Wales.

Over the summer, trac has worked with Welsh Learners' organisations in South Wales to sponsor visits by Heather Jones to summer schools and the National Eisteddfod. In one of trac's earliest projects, Heather toured Caerffili schools teaching Welsh songs to kids. Now she's doing the same for adults! Her 'sing-alongs' continue this autumn at The Welfare in Ystradgynlais, where Delyth Jenkins will be leading a series of similar workshops, but for instrumentalists.

Other trac-sponsored workshops – voice and instrumental – will be happening at Tŷ Siamas and in a venue to be

Heather Jones and some of her students

announced in Llanrwst (in co-operation with Menter Iaith Conwy).

As we go to press, trac is putting finishing touches on the one-day forum, "Shaking Off the Dust". We've been invited to hold the event in the Wales Millennium Centre and speakers are coming from Wales, Cornwall and Brittany. There's more detail on page 16 and we'll report back in the next Ontrac.

Meanwhile in Swansea, Delyth Jenkins has been working with Morris side, The Men of Sweyn's Ey, to introduce instrumentalists to the joy of playing for Morris dancing - see below for more details.

October will also see trac working with Theatr Felinfach on a Digital Storytelling project featuring local traditional songs from the collection of J Ffos Davies.

For details of any of the above, contact trac or our local partners and organisers:

The Welfare, Ystradgynlais: 01639 843163

Tŷ Siamas: 01341 421800

Menter Iaith Conwy: 01492 642357

Delyth Jenkins: 01792 360150

Plygain Singing Workshop

Iled by Arfon Gwilym. At Galeri, Caernarfon

Saturday 29 November. Details: 01286 685230

Sweyn's Ey hosts tunes and dance workshops

Swansea's long-standing Morris dance side, **The Men of Sweyn's Ey**, are acting as hosts to two daytime music and dance workshops at Swansea Museum, the first held in September and the second to be held on 11th October between 10am and 4pm. Run by **trac** with financial assistance from Swansea City Council, this is a unique opportunity to learn new music and dances, with the possibility of joining the Men of Sweyn's Ey.

With guest tutors Jon Mills on accordion and Mark Prescott on fiddle, people have the chance not only to learn some dances, but also to learn to play the music.

The workshops are open to all instrumentalists. People will initially be in groups according to experience, and then later on in the day everyone will come together to make music and to dance together. It's seen as important that the musicians also have a go at the dances, as the style of dancing informs the style of playing. It also means that if you get a bit puffed doing the dancing, you can sit down and play some tunes while other people dance!

The workshops are open to men and women and each workshop is free-standing, so don't worry if you missed the first

Rapper sword dancing with The Men of Sweyn's Ey

of the pair, it's not too late to join in with the second.

The cost is a mere £6 per day, with concessions of £3. Although you can turn up on the day, it would be advisable to book your place in advance. For more information or to book places, contact Delyth Jenkins on 01792 360150 or e-mail delythjenkins@btinternet.com

Lorient 2008: Blwyddyn Cymru

Gwelwyd y nifer fwyaf o berfformwyr o Gymru ym Mlwyddyn Cymru yng Ngŵyl Rhyng-geltaidd Lorient eleni, gyda o leiaf 200 o uniglion a 23 o grwpiau. 'Roedd hi'n bendant yn llwyddiant ysgubol, gyda gormod o uchafbwyntiau i 'w rhestru yma.

Roedd Cyngerdd Agoriadol Cymru gyda'r Glerorfa, Sidan, Bethan Nia, Richard James a 9Bach, yn garreg filltir ym maes cerddoriaeth draddodiadol Cymru. Cafodd y gynulleidfa yn y Grande Theatre eu cario bant ar daith trwy ein treftadaeth cerddorol, traddodiadol a chyfoes. Roedd y gynulleidfa ar eu traed yn dilyn y diweddgan pan daeth Y Glerorfa a 9Bach at ei gilydd i berfformio Ar Hyd y Nos a'r Derwydd - buddugoliaeth go iawn!

Y Glerorfa

Mwynheuodd cynulleidfa o ddwy fil berfformiad arall gan Y Glerorfa yn y Grande Nuit du Pays de Galles, ynghyd â Crasiant, Catrin Finch a Chôr Meibion Dowlais. Dywedodd Is-lywydd yr wyl fod y perfformiad ymhlith y pethau mwyaf cofiadwy yn y 38 o flynyddoedd ers dechreuod yr ŵyl!

Profodd grwp ifanc Calan i fod yn un o grwpiau poblogaidd yr ŵyl gyda nifer o berfformiadau anhygoel, a daethant yn ail yng nghystadlaeth y bandiau allan o 25 o grwpiau. Peidiwch â cholli eu taith dros Gymru gyda Genticorum ym mis Hydref!

Yn ystod yr wythnos roedd perfformiadau gwych eraill gan Toreth, Carreg Lafar, Meinir Heulyn a Lleuwen Steffan a gydweithiodd â'r gantores o Lydaw Nolwenn Korbel.

Taran oedd y grŵp i weld ar ddiwedd y nos ym Mhafiliwn Cymru â'u cymysgedd angerddol o alawon traddodiadol Cymreig a bît dawns tecno yn llenwi'r lle. Perfformiwyd y grŵp pob nos i gynulleidfa lawn a oedd yn uchafbwynt i nifer fawr o artistiaid eraill yn ystod y dydd yn cynnwys Rag Foundation, Yr Hwntws, Mabon, Ffynnon, The Gentle Good, Delyth Jenkins, Cass Meurig a llawer mwy.

Mae'n braf dweud bod cerddoriaeth draddodiadol Cymru wedi cymryd naid mawr ymlaen yn Lorient, efallai'r datblygiad mwyaf mewn can mlynedd, a chreuodd wrthdrawiad bositif yno sydd yn atseinio yn ôl yng Nghymru. Mae diolchiadau mawr yn mynd at y Cynulliad Cymru a Chelfyddydau Rhyngwladol Cymru am eu holl gefnogaeth a gwaith a wnaeth Blwyddyn Cymru mor llwydiannus. Gallen ni i gyd edrych ymlaen at ragor o ddatblygiadau newydd a chyffroes yn y dyfodol agos.

Y Pafiliwn

llun: Antwn Owen-Hicks

llun: Antwn Owen-Hicks

Antwn Owen-Hicks

Toreth

Lorient 2008: Year of Wales

photo: Quest France

The Year of Wales at the Lorient Interceltic Festival saw the largest number of Welsh performers ever to attend the event with at least 200 individuals and 23 acts. Needless to say, it was a great success with far too many highlights to mention them all.

The Wales Gala concert with Y Glerorfa, Sidan, Bethan Nia, Richard James and 9Bach was a milestone in traditional Welsh music. The audience in the Grande Theatre was swept away on a journey through our musical heritage, traditional and more contemporary. The finale with Y Glerorfa and 9Bach coming together for Ar Hyd y Nos and Y Derwydd had the audience on its feet, a real triumph!

An audience of two thousand was treated again to Y Glerorfa in the Grande Nuit du

Pays de Galles, along with Crasdant, Catrin Finch and Dowlais Male Choir. The Vice President of the festival commented that it had been one of the most memorable evenings of the festival's 38 years!

Young group Calan proved to be one of the most talked about groups at the festival with numerous stunning performances and second place in the band competition out of 25 competing groups. Don't miss their tour with Genticorum this October.

Other great festival performances were provided by Toreth, Carreg Lafar, Meinir Heulyn and Lleuwen Steffan who collaborated with Breton singer Nolwenn Korbel.

In the Wales Pavilion, Taran, with an infectious fusion of Welsh traditional tunes and techno dance beats, soon became the band to see at the end of the evening. The band performed every night to packed audiences, rounding of a day of performances by an impressive number of groups including, Rag Foundation, Yr Hwntws, Mabon, Ffynnon, The Gentle Good, Delyth Jenkins, Cass Meurig and many more.

It's safe to say that Welsh traditional music took a great leap forward, perhaps the biggest development in a hundred years, and made an impact in Lorient that is resonating back in Wales. We can all look forward to more new and exciting developments in the near future.

photo: Arfon Gwilym

Calan

photo: Stephen Rees

Taran

Antwn Owen-Hicks

Mae cynlluniau ar y gweill ar gyfer prosiectau lleol yn y Gogledd a'r De... ac am gyfres o weithgareddau i ddatblygu'r sîn gwerin Cymreig

O gwmpas Cymru

Mae cymorth ariannol Cyngor Celfyddydau Cymru yn golygu bod trac unwaith eto'n gallu cynnal tri phrosiect cymunedol - y tro yma yn Llanrwst, yn Sir Benfro ac yn Ystradgynlais.

Mae **Clwb Gwerin Conwy** yn glwb newydd a gafodd ei sefydlu gyda grant cychwynnol Bwrdd yr Iaith Gymraeg. Grŵp trefnu sesiynau yw hwn, a ddaeth at trac am gymorth i ddod o hyd i, ac i ddysgu caneuon gyda chyswllt lleol. Mae arian o Gyngor Celfyddydau Cymru yn golygu y bydd y clwb yn gallu gweithio gydag ymchwildd, pori yn yr archifau a chyhoeddiadau a llunio casgliad a fydd yn benodol at ddefnydd y Clwb. Gan nad yw'r holl aelodau'n medru darllen cerddoriaeth, mae'r prosiect yn cynnwys recordio'r melodïau i wneud hi'n haws eu dysgu. Bydd y clwb, gyda chymorth y Fenter Iaith Leol, yn trefnu Noson Lawen ar ddiwedd y prosiect i gynnwys y gymuned yn gyffredinol a, 'dyn ni'n gobeithio, dod â mwy fyth o gantorion a chwaraewyr yn ôl at y traddodiad.

Gwnaeth y **Welfare, Ystradgynlais** hefyd gais am gymorth trac yn ystod y gwanwyn - ac unwaith eto roedd ganddynt ddiddordeb penodol mewn gweithio ar ganeuon ac alawon a oedd iddynt arwyddocad lleol. Y bwriad y tro yma yw addasu'r prosiect llwyddiannus "Alawon Fy Ngwlad", a sefydlwyd gan trac a Chyngor Sir Caerffili. Bydd plant o hyd at 10 ysgol leol - a'u hathrawon! - yn cymryd rhan mewn gweithdai, ac fe fyddant yn dysgu caneuon ac alawon sydd â chysylltiadau lleol. Mae'r prosiect yn cynnwys adnoddau i alluogi'r ysgolion i ddal at y gwaith da, yn ogystal â dathliad yn y **Welfare** ar ddiwedd y prosiect, lle y cynigir gyfle i rieni a'r gymuned gyfan ymuno â'r hwyl.

Yn **Sir Benfro**, mae trac wedi derbyn gwahoddiad oddiwrth yr Awdurdod Lleol i wynebu her o fath gwahanol. Yn 2004, cafodd Gwasanaeth Amgueddfeydd Sir Benfro ei gynnwys ar restr fer Gwobr Gulbenkian

Amgueddfa'r Flwyddyn, am ei waith gyda chymunedau Roma yn y sir. Mae'r gymuned cerddoriaeth draddodiadol Gymreig yn gwybod yn iawn bod teulu'r Woodiaid - Roma o ogledd Cymru - wedi chwarae rôl bwysig iawn wrth iddynt gadw ar gof traddodiadau'r delyn deires a chloccio. Yn ystod y gwanwyn, ceith blant Roma Sir Benfro gyfle i gydweithio gyda Robin Huw Bowen ac Huw Williams, fel y byddant yn gallu deall y traddodiad. Yn ogystal, 'dyn ni'n gobeithio dod ag Ida Kellarova, athrawes ganu a gweithredydd Roma o'r Weriniaeth Tsiec yma er mwyn iddi allu dysgu am y traddodiad canu. Bydd y gweithgareddau'n esblygu o'r gymuned Roma i'r gymuned ehangach, gyda digwyddiadau cyhoeddus yn cael eu trefnu yn Abergwaun yn y gwanwyn.

Ar lefel Gymry-gyfan, mae trac newydd wneud cais i Gronfa Dreftadaeth y Loteri am arian i brynu chwe phibgorn a dau grwth, i hyfforddi tiwtoriaid treftadaeth ac i gynnig gweithdai i ysgolion, grwpiau cymunedol, gwyliau a hyd yn oed y sector breifat. Bydd y pwyslais ar bwysigrwydd yr offerynnau o safbwynt treftadaeth, yn hytrach nag ar hyfforddi cerddorol. Os fydd y cais yn llwyddiannus, bydd trac am gyflogi o leiaf tri thiwtor rhan-amser, felly, cadwch lygad ar agor!

Y Draffodaeth Fawr

Y llynedd, anfonodd ddarllenwyr trac eu syniadau atom ynglyn â beth oedd angen i'r sector - trac, cymdeithasau celfyddydau traddodiadol, gwyliau, clybiau, perfformwyr - ei wneud os roeddwn am weld cerddoriaeth draddodiadol yn mynd o nerth i nerth. Gydag arian oddiwrth CCC, mae trac am ddechrau'r broses trwy gynnal pedwar digwyddiad.

Mae **trefnwyr Gwyliau a Chlybiau**'n wynebu 'problemau' tebyg - deddfwriaeth, bwcio, marchnata - ac yn aml yn rhwydweithio'n anffurfiol. Bydd trac yn trefnu digwyddiad undydd gyda siaradwyr gwadd a thrafodaethau

ford-gron i weld a oes, mewn gwirionedd, nerth mewn undod.

Cafwyd ymateb brwdfrydig gan **gyhoeddwr Cerddoriaeth Draddodiadol** i gyfarfod cychwynnol yn y Llyfrgell Genedlaethol mis Chwefror diwethaf, ac y mae arian oddiwrth CCC yn golygu bod trac yn gallu trefnu cynhadledd undydd ar eu rhan i drafod her cyhoeddi ar gyfer marchnad fach, technoleg newydd, mentrau ar y cyd, ayyb.

Gofynnodd y **cerddorion traddodiadol** - rhai proffesiynol a'r rhai sydd â'r potensial i fod - a ymatebodd i'r ymgynghoriad am hyfforddiant, felly byddwn yn trefnu dau ddigwyddiad undydd, mewn cydweithrediad â Ffederasiwn Cerddoriaeth Cymru. Bydd y cyntaf yn delio â **'chreffft llwyfan'**, a dylai fod o fudd mawr i gerddorion sy'n dechrau eu gyrra 'ar y cylch'. Bydd yr ail yn ceisio gwella ansawdd **deunydd hyrwyddo** cerddorion, gan gynnwys cyhoeddusrwydd mewn print, dylunio CDau a defnyddio adnoddau ar-lein.

'Dyn ni wedi dweud hyn o'r blaen: mae'n debyg, ar hyn o bryd yma ymg Nghymru, bod cerddoriaeth draddodiadol yn tyfu'n gyflymach nag unrhyw gerddoriaeth arall. Mae angen i bawb fod yn rhan o'r Draffodaeth Fawr os 'dyn ni'n mynd i elwa o'r brwdfrydedd newydd yma. Peidiwch ag oedi - cysylltwch â trac i fod yn rhan ohono.

Caneuon Conwy

Mae trac yn chwilio am ymchwildd i hel at ei gilydd - o'r archifau, o ddeunyddiau printiedig ac o ffynonellau eraill - casgliad o ganeuon sy'n berthnasol i Ddyffryn Conwy, ac i baratoi detholiad o'r alawon ar ffurf MP3. Rhaid gwneud y gwaith yn ystod mis Ionawr 2009. Gan y bydd llawer o'r deunydd yn Gymraeg, mae'r gallu i weithio trwy gyfrwng y Gymraeg yn hanfodol. Ceir ragor o fanylion o swyddfa **trac**.

On the horizon

Plans are afoot for local projects north and south
... and for a series of events to develop Wales' folk scene

Around Wales

Arts Council of Wales project funding once again means that trac can set up three community projects – this time in Llanrwst, Pembrokeshire and Ystradgynlais.

Clwb Gwerin Conwy is a new club established with an initial grant from the Welsh Language Board. It's a session-based group and came to us for help in finding and learning songs with a local connection. Arts Council funding means the Club will be able to work with a researcher, comb through archives and publications and put together a collection specifically for the Club's use. Because some of the members don't read music, the project includes recording the melody lines for easy learning. The club, with the help of their Menter Iaith, will be organising a noson lawen at the end of the project to involve the wider community and, hopefully, bring even more singers and players back to their tradition

The Welfare, Ystradgynlais, also approached trac for help – again with a particular interest in working on locally relevant songs and tunes. This time, the plan is to adapt the successful "Alawon Fy Ngwlad" project, set up by trac and Caerffili County Council. Up to 10 local schools – and their teachers! – will have workshops using songs and tunes with a local connection. The project includes resources for the schools to keep up the good work, as well as a final knees-up at The Welfare when parents and the community at large will have a chance to join in the fun.

In **Pembrokeshire**, trac has accepted an invitation from the Local Authority to take on a different sort of challenge. In 2004 Pembrokeshire Museum Services were short-listed for the prestigious Gulbenkian Prize for Museum of

the Year for its development of work with the Roma communities in the county. It's well-known within the Welsh traditional music community that the Roma family of the Woods in North Wales were significant in preserving the triple harp and clogging traditions. This spring will give Pembrokeshire's Roma children a chance to work with Robin Huw Bowen and Huw Williams to understand the tradition. We're also hoping to bring vocal coach and Roma activist, Ida Kelarova from the Czech Republic to learn about their vocal traditions. Activity will move beyond the Roma community with public events being organised in Fishguard.

On an all-Wales level, trac has just applied to the Heritage Fund of the National Lottery to buy six pibgorns and two crwths, to train heritage tutors and offer workshops to schools, community groups, festivals, and even the private sector. The emphasis will be on the instruments' *heritage* role, rather than on music instruction. If successful, trac will be looking to employ at least three part-time tutors – so watch this space.

The Big Conversation

Last year, Ontrac readers sent us their ideas on what the sector – trac, traditional arts societies, festivals, clubs, performers – needed to deal with if traditional music was to go from strength to strength. ACW has funded trac to start the ball rolling with four events.

Festival and Club organisers face many similar 'issues' – legislation, bookings, marketing – and often network on a casual basis. trac will be organising a one-day event with guest

speakers and round-table discussions to see if there is, indeed, strength in unity.

Trad Music Publishers responded enthusiastically to an initial meeting at the National Library last February, and ACW funding means trac can now organise a one-day conference on their behalf to talk about the challenges of print in a small market, new technology, joint ventures, etc.

Trad musicians – professionals and potential professionals – responding to the consultation asked for training, so two day-events will be set up in co-operation with Welsh Music Foundation. One will deal with '**stagecraft**' and should be particularly useful for musicians just getting started on 'the circuit'. The other looks to improve the standards of musicians' **promotion materials**, including print publicity, CD design and use of online resources.

We've said it before: traditional music is arguably the fastest growing music in Wales today. We need to have The Big Conversation between all participants if we're going to take advantage of this new enthusiasm. Contact trac soon to be part of it.

Caneuon Conwy
trac is looking for a
researcher to compile - from
archives, print, and other
resources – a collection of songs
relevant to the Conwy Valley, and
to prepare MP3s of a selection of
the tunes. The work will need to
be undertaken in January 2009. As
many of the sources will be Welsh
language, an ability to work in
Welsh will be necessary. More
details from the trac office.

Clera - haf i'w gofio!

Mae Clera – a'r Glerorfa yn benodol – wedi cael haf i'w gofio. Ym mis Gorffennaf, fe wasgodd dros 50 o aelodau ar lwyfan Sesiwn Fawr Dolgellau ar gyfer perfformiad tri chwarter awr. Bythefnos yn ddiweddarach fe ymddangosodd y Glerorfa dair gwaith yng Ngŵyl Ryng-Geltaidd An Oriant, y tro cyntaf yng nghyngerdd gala agoriadol yr ŵyl, yr ail ym Mhafiliwn Cymru, a'r trydydd yng nghanolfan yr Espace Marine. (Bu ymddangosiad olaf 2008 yn Eglwys Gadeiriol Llanelwy fel rhan o'r ŵyl gerdd ryngwladol – braint arbennig o gofio'r enwau mawr oedd yn ymddangos yno, pobl fel Llyr Williams, Julian Lloyd Webber a Ffilarmonig Lerpwl).

Mae cael sylw mawr gan y wasg a'r cyfryngau yn beth anarferol yng Nghymru, ac felly roedd yn bleser darllen penawdau papurau newydd fel "Le Pays de Galles brille à l'interceltique". Disgrifiwyd y cyngerdd olaf gan Lywydd yr Wyl, Lisardo Lombardia, fel "magnifique" a daeth yr Is-Lywydd, Bernard le Meur, i gefn y llwyfan ar ôl perfformiad y Glerorfa gan ddweud fod hwn yn un o'r perfformiadau mwyaf cofiadwy iddo ef yn holl hanes yr ŵyl! Yng nghylchgrawn *Golwg*, disgrifiwyd y Glerorfa gan Eluned Haf, pennaeth Celfyddydau Rhyngwladol Cymru, fel "fffenomen" gan ychwanegu ei bod yn awr angen buddsoddiad.

Hawdd y gall clod fel hyn fynd i'r pen,

ond mae'n sicr wedi rhoi hwb enfawr i bawb ac wedi rhoi hyder i ni symud ymlaen. Y teimlad yw ein bod o'r diwedd yn cyrraedd rhywle. Wrth gwrs, mwya'n byd ydi'r llwyddiant, mwya'n y byd o bwysau sydd i gynnal y momentwm. Does dim amheuaeth fod gan Clera, a cherddoriaeth draddodiadol yn gyffredinol, gyfle enfawr yn awr, y mwyaf ers amser maith. Byddai gwastraffu'r cyfle hwnnw yn bechod. Rhaid cadw'r traed ar y ddaear a meddwl yn ddwys sut yn union y gellir cynnal y Glerorfa, nid yn y flwyddyn sydd i ddod yn unig, ond ymhellach i'r dyfodol hefyd. Ond o leiaf gallwn deimlo'n hapus fod y gwaith o ennill calonnau'r siniciaid yma yng Nghymru wedi cychwyn yn y ffordd orau bosibl!

Arfon Gwilym

Nodyn oddi wrth Live Music Nowr Cymru

gan Gillian Green (Cyfarwyddwr Cymru)

Jamie Smith gyda phlant
Ysgol Arbennig Ty Gwyn, Caerdydd

Ysgrifennaf hwn toc wedi i mi ddychwelyd o gartref preswyl Penylan House yng Nghaerdydd lle bues yn gwrandao ar Jamie Smith a Calum Stewart yn perfformio. Roedd hwn yn rhan o daith o gyngherddau wedi'u trefnu iddynt gan Live Music Now. Yn gynwysiedig yn y daith roedd hefyd berfformiadau mewn ysgolion arbennig yng Ngogledd a De Cymru a chyngherddau yng Nghanolfan Tŷ Newydd Llanystumdwy a Glan yr Afon yng Nghasnewydd.

Cynllun a sefydlwyd gan y diweddar Yehudi Menuhin dros 30 mlynedd yn

ol yw Live Music Now ac erbyn rwan dyma'r rhaglen mwyaf o'i bath yn y DU Dechreuwyd y gangen yng Nghymru ym 1990 ac ers hynny trefnwyd bron iawn i 4,000 o berfformiadau ledled y Cymru. Mae nifer fawr o gerddorion sydd yn perfformio

ystod eang o gerddoriaeth mewn gwahanol ddulliau wedi elwa'n fawr o fod yn rhan o'r cynllun gan gynnwys Oliver Wilson-Dickson, Ed Jay, Luke Goss, Gwenan Gibbard, Fine Friday a'r Wrigley Sisters i enwi dim ond rhai o'r cerddorion gwerin sydd wedi perfformio ar gyfer LMN yma yng Nghymru.

Felly os ydych yn gerddor ar ddechrau eich gyrfa (offerynnwyr dan 27 a chantorion dan 30 mlwydd oed) ac eisiau rhannu eich cerddoriaeth gydag amrywiaeth o wahanol gynulleidfaoedd, cael tâl o ffi a chostau

am wneud hynny, pam na wnewch chi geisio am wrandawriad ar gyfer Live Music Now? Mae'r gwrandawriadau yn digwydd ar adegau gwahanol drwy'r flwyddyn mewn lleoliadau dros y DU a'r swyddfa yng Nghymru yw'r Swyddfa Gwrandawriadau ar gyfer y cynllun i gyd.

Fe adawai'r geiriau olaf i Harriet Earis (telyn geltaidd) sydd bellach wedi rhoi llawer mwy na 100 o berfformiadau ar gyfer LMN ledled y DU

"Mae bob amser yn fy ysbrydoli ac yn brofiad gwefreiddiol i fod yn rhan o LMN. Dwi wedi profi cymaint o engreiffiau o sut ma cerddoriaeth efo'r pwr i codi godi ysbryd rhywun o'r dyfnderoedd tywyllaf. Fel perfformwraig dwi wedi dysgu cymaint ac ni fydd yr un sefyllfa berfformio yn codi ofn arnai nawr! Buaswn yn argymhell LMN i unrhyw gerddor ifanc sydd eisio cael profiad perfformio a gwneud rhywbeth gwerth chweil a buddiol ar yr un pryd. Cynllun gwych."

Am ragor o wybodaeth gweler www.livemusicnow.org, ebostiwcwales@livemusicnow.org neu ffoniwch 029 20 554040.

Clera - what a summer!

What a summer it's been for Clera, and for the Clerorfa in particular. In July, over 50 members squeezed on to the Sesiwn Fawr stage in Dolgellau for a 45 minute performance. Two weeks later, Clerorfa made three appearances in the Lorient Inter Celtic Festival in Lorient, the first in the Opening Gala Concert, the second in the Welsh Pavilion, and the third in the Espace Marine venue. (The last performance for 2008 was in the St Asaph Cathedral as part of the North Wales International Music Festival, a very special privilege considering all the other famous names appearing: Llyr Williams, Julian Lloyd Webber, Liverpool Philharmonic, etc.)

Unaccustomed as we are to press and media attention in Wales, newspaper

headings such as "Le Pays de Galles brille à l'interceltique" made happy reading. The festival's president, Lisardo Lombardia, described the Espace Marine concert as "magnifique" and the Vice-President, Bernard le Meur made a rare backstage visit after the Clerorfa performance, declaring that, to him, this was one of the most memorable performances in the festival's history! In the Welsh language weekly *Go!wg*, the head of Wales Arts International, Eluned Haf, referred to the Clerorfa as a "phenomenon" and added that it now needed an "investment".

Praise such as this can be a little overwhelming, but it has certainly given everyone an enormous boost and has given us confidence to move forward.

There's a feeling that at last we're getting somewhere. The greater the success, of course, the greater the pressure to maintain the momentum. There's no doubt at all that Clera, and Welsh traditional music in general, now has the greatest opportunity for a long, long time. We musn't waste that opportunity. We have to keep our feet firmly on the ground and think long and hard about how exactly the Clerorfa in particular can be sustained, not just for the next year or so but much further ahead as well. But at least we can all feel happy that the great task of persuading the cynics here in Wales has got off to a really good start!

Arfon Gwilym

A Note from Live Music Now by Wales Director Gillian Green

I write this having just been to hear Jamie Smith and Calum Stewart give a wonderful performance at Penylan House Residential Home in Cardiff. The concert was part of a week long tour organised for Jamie and Calum by Live Music Now which included performances in special schools in north and south Wales, a performance at Ty Newydd and a public concert at the Riverfront Centre in Newport.

Founded by the late Yehudi Menuhin over 30 years ago Live Music Now is by now the largest music outreach programme of its kind in the UK. The branch in Wales was set up in 1990 and since then almost 4,000 LMN performances have taken place throughout Wales. Numerous musicians performing in a variety of styles and genres have benefited enormously from being a part of the scheme including Oliver Wilson-Dickson, Ed Jay, Luke Goss, Gwenan Gibbard, Fine Friday and the Wrigley Sisters to name but a few of the folk musicians who have performed for LMN in Wales.

So if you are a musician at the start of your career (instrumentalists under 27, singers under the age of 30) wanting to share your music with a variety of different audiences, getting paid a fee and expenses for doing so, why not audition for Live Music Now? Auditions take place at different times of the year throughout the UK and the Wales office also operates as the Auditions Office for the UK.

I leave the last few words to Harriet Earis, the celtic harpist, who has given well over 100 performances for LMN throughout the UK:

"It's constantly inspiring and extremely moving to be involved with LMN. I've seen so many examples of how music has the power to lift someone's spirits from the darkest of places. As a performer I've learnt a huge amount and no performance situation can daunt me now! I would recommend LMN to any young musician who wants to gain performance experience and do something infinitely worthwhile at the same time. It's a phenomenal scheme."

Jamie Smith and Calum Stewart bringing music to Ty Gwyn Special School in Cardiff.

For further information please visit www.livemusicnow.org email wales@livemusicnow.org or phone 029 20 554040.

hoffwn i chi wybod

... am alawon crwth

meddai Cass Meurig

Cass yn Lorient
gyda Nial Cain

Offeryn canoloesol yw'r crwth, a ddiflanodd o Gymru tua diwedd y ddeunawfed ganrif. Dim ond yn weddol ddiweddar mae wedi ail-ennill ei statws fel offeryn cerdd byw, gyda efallai rhyw ugain o chwaraewyr erbyn hyn. Mae'r broses atgyfodi offeryn marw yn un ddiddorol ac yn gosod dipyn o her, nid yn unig o ran dysgu sut i'w chwarae, ond hefyd o ran beth i'w chwarae. Does dim llyfr alawon crwth fel petai wedi goroesi - os buodd un erioed. Felly mae pob chwaraewr wedi dod a'i ateb ei hun, rhai yn canolbwyntio ar repertoire canoloesol y crwth, rhai ar alawon gwerin, eraill yn ei ddefnyddio ar gyfer cyfeilio. Nid oes neb yn gosod y rheolau – a dyna ran o'r apêl.

Yn gyntaf rhaid dysgu sut i chwarae'r offeryn, a dod i ddeall pa fath o alawon sydd yn debygol o weithio arno. Dywedir yn aml (gan ffidlwyr yn bennaf) mai offeryn cyntefig, cyfyngedig yw'r crwth. Beth maen nhw'n yn ei olygu yw nad yw'n gwneud beth mae'r ffidil yn ei wneud, a hynny ar y cynnig cyntaf. Mae'r crwth yn offeryn soffistigedig ac yn llawn mynegiant; ond rhaid wrth agwedd ostyngedig, gan ddisgwyl ymarfer am rai blynyddoedd cyn iddo ddatgelu ei gyfrinachau. Rhaid deall hefyd bod y crwth yn chwarae cerddoriaeth crwth, fel mae'r pibau yn chwarae alawon pibau a'r llais yn canu caneuon.

Mae gan y crwth rhyw wythawd a hanner o fewn cyrraedd weddol hawdd o ran melodi, gyda bwrddwn a chordiau cyfoethog islaw ac uwchben hynny. Gyda chwe thant a phont gwbl wastad (sydd yn golygu gallwch chwarae'r chwech i gyd gyda'r bwa ar yr un pryd), mae'n llawn potensial harmonig, yn

ogystal ag effeithiau rhythmig drwy blycio tannau gyda'r fawd chwith. Rhaid symud y llaw chwith i fyny'r byseddfwrdd i gyrraedd y nodau uwch, felly gwell dewis alawon nad ydynt â chwmpas rhy eang ac (yn fwy pwysig) nad ydynt yn neidio o gwmpas gormod. Anghofiwch y jigs a'r rîls; rhaid meddwl yn nhermau harmoni a bwrddwn.

Lle gallwn gael hyd i alawon crwth? Gan ddechrau yn yr oesoedd canol (gyda diolch i Bethan Miles am ei hymchwil drwyadl), mae gennym restrau o enwau ceinciau crwth, ac mae rhai ohonynt wedi eu cofnodi mewn tabl nodiant yn llawysgrif y telynor Robert ap Huw, gopiwyd ym 1613. Cerddoriaeth hynafol, estron iawn i ni yw hon, ond mae rhai darnau yn swynol ar y crwth. O'r 16eg a'r 17eg ganrif mae gennym ddogfen a cherdd sydd yn rhestru alawon chwaraewyd gan grythorion. Alawon poblogaidd y dydd oeddent ar y cyfan, rhai wedi goroesi mewn llawysgrifau diweddarach megis 'Pepper's Black' (neu 'Sbonc bogel') a 'Nutmegs a Sinsir' (neu 'Breuddwyd y frenhines'); mae eraill wedi hen ddiflannu. Hefyd mae dwy alaw â chrythor yn y teitl, sef 'Cainc Gruffudd Rowland y crythor' a 'Dugan y crythor du', y ddwy wedi eu cofnodi yn llawysgrif Morris Edward, y ffidlwr o Fôn.

Wedyn rhaid chwilio am alawon sy'n debygol o fod yn addas. Does dim prinder deunydd – mae canoedd o alawon wedi goroesi mewn llyfrau a llawysgrifau o'r ddeunawfed ganrif ymlaen, yn ogystal â'r traddodiad llafar cyfoes, wrth gwrs. Mae caneuon yn aml yn gweithio'n well nag alawon dawns, yn enwedig emynau a charolau plygain gan eu bod wedi eu cynllunio gyda harmoni cyfoethog mewn golwg. Ond mae modd addasu ac amrywio alawon dawns hefyd, gan symud nodau, newid rhythmau neu ail-lunio ambell frawddeg er mwyn ffitio o fewn chwmpas y crwth a gwneud yn fawr o'i holl harmoniau. Yn hyn o beth mae modd dysgu llawer gan chwaraewyr offerynnau â meddylfryd tebyg, megis y pibau cwd, y hyrdigyrdi ac offerynnau o'r un teulu â'r crwth fel y hiiu kannel yn Estonia.

Posibiliad arall yw cyfansoddi cerddoriaeth newydd. Mae hyn yn gam rhwydd mewn ffordd; gallwch ddweud bod elfen o gyfansoddi yn gorfod digwydd pob tro mae rhywun gosod alaw ar y crwth, gan bod rhaid addasu ac amrywio a dewis harmoniau ac effeithiau rhythmig. Cryfder yr adfywiad bach ym mywyd y crwth ar hyn o bryd yw'r elfen greadigol hon; heb ddisgwyliadau a phwysau traddodiad, mae rhyddid llwyr i greu.

... about crwth tunes

says Cass Meurig

The crwth is a medieval instrument, which disappeared from Wales around the end of the eighteenth century. It has only fairly recently been reclaimed as a contemporary musical instrument, with perhaps around twenty players by now. Resurrecting a dead instrument is an interesting challenge, not only in terms of learning how to play but also in terms of what to play. No book of crwth tunes as such has survived, if indeed there ever was one. Every player has had to work out his own solution to the problem, some concentrating on the medieval repertoire, others on folk tunes, and others on using the crwth as accompaniment. There is nobody to set the rules – which is part of the appeal.

First one must learn how to play the crwth, and understand what sort of tunes are likely to work on it. It is often said (mainly by fiddlers) that the crwth is a limited, primitive instrument. They mean that it doesn't do what a fiddle does, preferably at the first attempt. The crwth is a sophisticated and highly expressive instrument; but it requires a degree of humility and several years of practice before revealing its secrets. Crwths, in fact, play crwth music, in much the same way as pipes play pipe tunes and voices sing songs.

As far as melody is concerned, the crwth has around an octave and a half within reasonably easy reach, with rich drones and chords above and below. With six strings and a completely flat bridge (which means one can bow all six at the same time), it is full of harmonic potential, and also has rhythmic special effects by plucking strings with the left thumb. The upper notes are reached by moving the left hand up the fingerboard, which means it makes sense to choose tunes of a fairly narrow compass which (more importantly) don't jump around too much. Forget the jigs and reels, and think in terms of harmony and drones.

Where can we find crwth tunes? Starting in the middle ages (with thanks to Bethan Miles for her thorough research) we have lists of the names of crwth pieces, some of which have survived in tablature in the manuscript of the harper Robert ap Huw, copied in 1613. This is ancient music, strange to our ears; but some pieces work hauntingly well on the crwth. From the sixteenth and seventeenth centuries we have a document and a poem listing tunes which were played by crwth players. These were the popular tunes of the day, on the whole, some of which have survived in later manuscripts such as Pepper's Black (aka Sbonc Bogel) and Nutmegs and Ginger (aka

Breuddwyd y Frenhines); others have long since disappeared. There are also two tunes with crwth players in the title: 'Cainc Gruffudd Rowland y crythor' ('Griffith Rowland the crwth player's tune') and 'Dugan y crythor du' ('The black-haired crwth player'), both of which are notated in the manuscript of Anglesey fiddler Morris Edward.

Then begins the search for tunes which might work on the crwth. There is certainly no shortage of material – hundreds of tunes have survived in books and manuscripts from the eighteenth century onwards, as well as the modern oral tradition, of course. Songs often work better than dance tunes, particularly hymns and plygain carols since they were written with full harmonies in mind. But one can also adapt and vary dance tunes by moving notes, changing rhythms or rewriting certain phrases in order to fit within the range of the crwth and make the most of its harmonies. In this respect much can be learned from players of instruments with a similar approach, including the bagpipes, hurdygurdy and instruments related to the crwth such as the hiiu kannel in Estonia.

Another possibility is to compose new music. In a way, this is an easy step to take; one could say that an element of composition has to happen every time one sets a tune to the crwth, in the adaptation, variation and choice of harmonies and rhythmic effects. The strength of the present small revival in crwth playing is this creative element; without the weight and expectations of tradition, there is true freedom to create.

Ysgwyd y Llwych

I'r cerddor traddodiadol, mae dod ar draws hen alaw 'newydd' fel taro ar olew. Wrth i Ontrac mynd i'r brintydd, mae trac - mewn cydweithrediad â Chyngor Celfyddydau Cymru a Chanolfan Mileniwm Cymru - yn darparu am ddiwyddiad sy'n uno tri heliwr trysor cerddorol llwyddiannus o Gymru, Llydaw a Chernyw.

Gyda Cass Meurig, cerddor a hanesyddes gerddorieth draddodiadol Gymreig, rydym wedi gwahoddi

Mike O'Connor, sy wedi chwarae rôl allweddol wrth iddo ddarganfod llawysgrifau cerddoriaeth offerynnol Cernyweg mewn casgliadau preifat a chyhoeddus, a'i hail-gyflwyno i'r cyhoedd mewn gweithdai a thrwy eu cyhoeddi a'u perfformio. Mae'n perfformio'n reolaidd fel aelod o'r "Cornish Lads" ond yn dal i fod wrthi'n ymchwilio; yn ddiweddar daeth ar draws casgliadau pellach o gerddoriaeth sy'n dyddio'n ôl i'r 17eg ganrif;

a
Loeiz Er Bras, ysgrifennydd Dastum, mudiad sy'n diogelu ac yn hyrwyddo Treftadaeth Lydewig, a llywydd Dastum Bro-Ereg. Mae ef ei hun yn arbenigo yn y traddodiad llafar, yn canu caneuon traddodiadol Llydaw ac wedi cyhoeddi dwy gyfrol o gerddoriaeth Lydewig o ddechrau'r 20 fed ganrif.

Bydd pob siaradwr yn disgrifio peth o'u hanturiaethau a'u profiadau wrth iddynt ymchwilio i, a pherfformio eu perllau 'newydd', ac yna, wedi iddynt 'newid hetiau' byddant yn cyflwyno rhai o'u darganfyddiadau.

Darllenwch rifyn nesa Ontrac i gael yr holl hanes!

Shaking Off The Dust

To the traditional musician, finding a 'new' old tune is like striking gold. As Ontrac goes to press, trac - in co-operation with Arts Council of Wales and the Wales Millennium Centre - is preparing for an event which brings together three successful musical treasure hunters from Wales, Brittany and Cornwall.

As well as Cass Meurig, musician and music historian of traditional Welsh music, we have invited

Mike O'Connor, a key figure in unearthing Cornish manuscripts of instrumental music in both private and public collections and bringing them back to popular use through workshops, publications and performances.

He performs regularly as a member of "Cornish Lads" but is still on the research trail, having recently discovered further caches of music going back to the 17th century; and

Loeiz Er Bras, Secretary of Dastum, the association for the preservation and promotion of Breton Heritage, and President of Dastum Bro-Ereg. He is a specialist in oral tradition, sings traditional Breton songs and has published two collections of early 20th Century Breton music.

Each speaker will describe some of their adventures and experiences in researching and performing 'new' finds and, switching to their 'performance' hats, will demonstrate some of their discoveries.

See the next issue of Ontrac for the full story!

Ontrac

Ontrac yw cylchgrawn **trac: traddodiadau cerdd cymru / music traditions wales**, corff datblygu traddodiadau gwerin Cymru.

Mae pob erthygl ar gael mewn print bras un ai ar bapur neu yn electroneg.

Os oes ganddoch chi newyddion, barn neu wybodaeth o ddiddordeb i bawb sy'n ymwneud â cherddoriaeth draddodiadol yng Nghymru, cysylltwch â ni:

trac
Blwch Post 428
Caerdydd CF11 1DP
029 20 318863 / 07811 955592
trac@trac-cymru.org
www.trac-cymru.org

dyfodol y traddodiad a
thraddodiad y dyfodol

Ontrac

Ontrac is the magazine of **trac: traddodiadau cerdd cymru / music traditions wales**, the folk development organisation for Wales.

All articles are available in large print either on paper or electronically.

If you have news, views, or information of interest to the traditional music community in Wales, please contact us:

trac
PO Box No. 428
Cardiff CF11 1DP
029 20 318863 / 07811 955592
trac@trac-cymru.org
www.trac-cymru.org

the future of the tradition
& the tradition of the future

Noddir gan
Lywodraeth Cynulliad Cymru
Sponsored by
Welsh Assembly Government

llun clawr /
cover photo:
Ouest France

CEFNOGI CREADIGRWYDD
CYNGOR CELFYDDYDAU CYMRU
THE ARTS COUNCIL OF WALES
SUPPORTING CREATIVITY